

Meelis Tambets: veekogude ja kalade mured-rõõmud lähevad väga paljudele korda ning suured tegemised ei ole enam mõeldavad kellegi soolona

Meelis Tambets on Eesti looduse, otsestest veekogude ja kalade uurimisele ja kaitsmisele pühendunud kalateadlane ning MTÜ Eesti Loodushoiu Keskus meeskonna liige. Koos aatekaaslastega loodi oma ühing juba 2000. aastal. Sellest ajast alates on Eesti veekogude, nende asukate ning neist hoolivate inimeste heaks usinalt tegutsenud. Mitmel korral on suuremates edukates ettevõtmistes kasutatud LIFE programmi tuge. Loodusinimestele tegusal kevadisel ajal leidis Meelis siiski võimaluse aeg korraldada maha võtta ja enda mõtteid sel teemal jagada.

Meelis Tambets

Milline on Teie üldine kokkupuude LIFE programmiga?

Kui keegi on otsustanud, et ta saaks ja tahaks meie keskkonna jaoks olulisi kasulikke tegusid teha ning hakkab ideest kantuna projekti koostama ja vahendeid otsima, jõuab ta suure tõenäosusega varsti LIFE programmi juurde. Vähe-malt meie ühinguuga on see korduvalt niimoodi läinud. Tegemist on Euroopa Liidu toetusega, mille abil rahastatakse vajalikke keskkonnaprojekte. Ühiste keskkonnaeesmärkide saavutamiseks toetatatakse väga mitmesuguseid tegevusi, näiteks liikide kaitset ja elupaikade taastamist, loodusteadlikkuse edendamist, veemajanduse nõudisajastamist, ressursikasutuse tõhustamist, kliimamuutustega kohanemist.

LIFE programm loodi enam kui kolmkümmend aastat tagasi. See muutub ja areneb pidevalt koos Euroopa kesk-

konnapoliitika prioriteetidega. Täna ja aastatagune LIFE on üpris erinevad, programm on muutunud tunduvalt laiemaks ja mitmekesisemaks. Näiteks ei tegeletud algusaegadel kliimaküsimustega sellisel määral nagu täna. Eestis on LIFE abil ette võetud poolsada väga erinevat projekti, praegu on neist käimas ligi kakskümmend.

LIFE on tihti asendamatu abimees, aidates oluliste keskkonnaprojektide teostamisel riiklike ja kohalike rahalisi vahendeid mitmekordistada. LIFE põhimõte on lihtne – näidake, et teete väärt asja ja olete valmis sellesse panustama, siis toetame teie tegevust ka omapoolsete vahenditega. Üldjuhul katab LIFE 60% projekti eelarvest, partnerite enda kaasfinantseerimine on vajalik ülejäänud osas.

Kui natuke laiemalt vaadata, siis LIFE vahendite kaasamisest võib kogu

meie looduskaitse süsteem – kui ühed tegemist nõudvad asjad ajada korda LIFE vahendite toel, jääb rohkem kohaliku ressursi teiste looduskaitsete tegevustele jaoks.

Mida LIFE toetuse abil teha saab ja teha tuleks?

LIFE abil saab ellu viia väga erinevaid keskkonnakaitseteliseid tegevusi. Mõnikord võivad eri tegevused esmapilgul isegi üksteisele vastu töötada. Näiteks elupaikade ja lindude ning maastiku kaitse on justkui vastuolus tuuleparkide arendamise ja maavarade kasutamisega. Tegelikult muidugi nii ei ole, taastuenergeetikat ja maavarade kasutust on võimalik arendada väga loodusvaenulikul, aga ka väga loodusõbralikul moel. Tuulikuid ja kaevandusi tuleb lihtsalt rajada nii, et nad keskkonna kõige haprmaid ja kaitsetu-maid osi ei ohustaks. Keskkond on midagi

palju suuremat kui kliimapoliitika või öli ja väetiste tootmine ning minu hinnangul ei tohiks ülejäänud keskkonda ainult nende huvidele allutada. Millise tee valime, kas unustame tüütud keskkonnamojude ja trambime läbi hapra looduse? Kas rebime ka õunad koos okstega puu otsast alla?

Kuidas olete LIFE programmiga otseselt seotud? Mis on Teie huvi ja vastutusala?

Mitmed meie ühingu suuremad ettevõtmised on teoks saanud just LIFE programmi toel. Oleme üsna aktiivsed LIFE programmi vahendite maaletoojad Eestis. Tundub, et teeme õiget asja, sest Eesti Loodushoiu Keskus on kahel korral saanud Eestis aasta keskkonnateo auhinna, ja üks meie LIFE projekt – LIFE Happyfish – pärjati 2013. aastal Euroopa parimatest parima looduskaitseprojekti tiitliga. Lisaks koostatud projektidele

andimsid sisendit ka Keskkonnaministeeriumi juhitud LIFE integreeritud projektile CleanEST („Virumaa veed puhtaks“), mis keskendub Ida- ja Lääne-Virumaa veekogumite seisundi parandamisele.

Praeguseks oleme ühingu edukalt ellu viinud kolm LIFE projekti. Esimese katsetusena võtsime ette Emajõe ülemjooksu piirkonna kalade kudemise seisukohalt väga oluliste elupaikade – vanajõgede ja luhtade – taastamise ja tõugjate asurkonna turgutamise noorkalade asustamise abil. Seejärel aratasime ellu Laeva jõe kuivaks kaevatud loodusliku sängi ja parandasime haruldaste nurgelupja moodsustavate allikate olukorda. Konkreetsete projektid on küll kindlate algus- ja lõpptahtsustega, aga nende tulemused jäävad kestma. Kõik Emajõe tegevused kalamehed näevad, et tõugjate arvukus on järsult tõusnud ja jätkuvalt kasvamas. Vanajõgedes ja Laeva jões on väga palju kalu. Mitmete allikate veerežiim on taastunud, nende juurde on rajatud ilusad loodusesse sobituvad matkarajad.

Mis on praegu päevakorras?

Praegu on Eesti Loodushoiu Keskusel käsil kaks LIFE projekti. LIFE Baltic Sturgeon projektiga taastame läbi aegade ühe kõige uhkema kala – tuura – hävinud asurkonna. See kala kadus Läänemere vetest lõplikult käesoleva sajandi alguseks. Viimane isend püüti Muhumaa lähedal 1996. aastal, kala oli ligi kolm meetrit pikk ja kaalus üle 130 kilo. Sellise majesteetliku kalaliigi olemine enda vetes välja soõnud! Nüüd on ajad pöördunud, me toome selle tagasi. Kui üks liik on täielikult hävinud, tuleb ta taastamist alustada muidugi mõista asustamisest. Seda me koos RMK Põlula kalakasvatusekeskusega teeme. Samal ajal korraldame kudejõgede kaitset ja suhtleme kaluritega, et tagada püünistesse sattunud kalade elusana vette tagasi laskmine.

Samuti loome partnerina kaasa suures kliimamuutuste mõjudega kohanemise projektis LIFE SIP AdaptEst, mida veab Keskkonnaministeerium. Meie ülesanne on parandada veekogude ja nende elustiku seisundit Emajõe ülemjooksu piirkonnas ning asustada tõugjaid jõgedesse, kus selle kala asurkonnad on nõrgaks muutunud. LIFE projektides on hästi oluline kaasata partnereid, sest suured tegemised ei ole tänapäeval enam ammu mõeldavad kellegi soolona.

Kuidas üks edukas LIFE projekt alguse saab?

Kõikidel edukatel projektidel on meil olnud mõneti ühesugune üldine arengulugu. Alguses näeme ühingu inimestega konkreetset probleemi ja vajadust selle lahendamiseks, seejärel hakkame otsima võimalusi. Teeme palju eeltööd, uurime ja analüüsime mitmeid lahendusviise, nende teostamise tehnilisi ja eelarvelisi võimalusi ning kõikvõimalikke mõjusid. Suhtleme palju huvirühmade, kogukondade ja maaomanikega, ka kohalike omavalitsustega ja riigiasutustega. Kui sobivad lahendused ja plaan nende ellu viimiseks on paigas, siis oleme koostanud LIFE projekti taotluse. Korralik

ettevalmistus on toetuse saamise oluliseks eelduseks. See veenab hindajaid, et tegemist on väärt idee ja teostatava tegevuskavaga.

Rääkige palun LIFE toetuse taotlemisest.

Tehniliste detailide kohta leiab info LIFE Eesti kodulehelt life.envir.ee ja alati saab nõu küsida LIFE programmi kontaktisikutelt. Eduka projekti koostamine ei ole üks kerge jalutuskaik, tegemist on päris tõsise projektide võistlusega, kus konkureerivad taotlused erinevatest Euroopa riikidest. Lõpimõeldud, hästi ettevalmistatud ja veenvalt kirjutatud projektid on edukad, teised mitte. Taotlemise käigus saame põhiliste kitsaskohtade osas tagasisidet ka LIFE ametnikelt. Eesti projektidega ollakse üldjuhul väga rahul, need on väärtuslikud ja heal tasemel ellu viidud. Meie kogemused on positiivsed, sest enamik meie taotlusi on esimese korraga heaks kiidetud. Siiski – ühe taotluse saime piisavalt konkurentsivõimeliselt alles kolmandal ringil. Õnneks on LIFE programmis omajagu paindlikkust ning vajadusel saab ka muudatusi teha. Kui esimesel korral raha saada ei õnnestu, tasub uuesti proovida. Kui projekti täiendada, siis võib see järgmisel aastal juba ka rahastuse saada.

Milline on Eesti Loodushoiu Keskuse missioon?

Lisaks konkreetsetele kaitsekorralduslikele tegevustele ja uuringutele peab LIFE tähtsaks inimeste harimist ja teadlikkuse tõstmist, ühiskonnas õigete hoiakute kujundamist. Meile sobib see hästi, sest oleme seda ka ise alati väga tähtsaks pidanud. Loodushoiu Keskuse LIFE projektides oleme koos partneritega korraldanud laste õppelaagreid, et tutvustada neile kalu ja veekogusid ning nende kaitset ja vastutustundliku kasutamise vajadust. Laagrid on väga populaarsed ja jätkame laste harimist ka järgnevatel aastatel. Teame ju iseenda näitel, kui suur osa on hoiakute kujunemisel just lapsepõlves kogutud.

Hoiame veekogude ja kalade eest hoolitsemise teemat pidevalt inimeste tähelepanu all – seejuures räägime nii probleemidest kui ka edusammudest. Inimised peavad teadma, mis on halvasti, aga ka seda, mida on saavutatud. Ainult kurtmine väsitab ja tõukab lõpuks eemale. Seevastu tunne, et midagi ilusat ja suurt on üheskoos korda saadetud, innustab ja hoiab hoogu üleval.

Mõni tore meenutus?

Inimestega on ikka mitmesuguseid lugusid juhtunud, aga oleme kohanud ka ühte väga lõbusat kala. Märjistasime Pärnu jõel Sindi paisu juures toimuvate kalarännete uurimiseks telemetriliste saatjatega poolsada vimba, nii et saime nende liikumisi lähemalt jälgida. Üks vimb käitus kõikidest teistest täiesti erinevalt. Ta hüppas üle paisu serva alla, siis leidis üles kalatee, ujus tagasi paisjärve ja hüppas uuesti alla. Tegime nii mitu korda. Pärast kudemist läksid vimmad merre tagasi ja tulid järgmisel aastal taas jõkke

kudema. Ja siis tegi seesama konkreetne veider kala jälle kõike samamoodi, täiesti omamoodi. Ujus kalatee kaudu üle paisu ja hüppas alla tagasi ja siis jälle uuesti. See oli tõesti üks lustakas kala ja meil oli väga põnev teda jälgida. Loodus on lummas!

Kuhu ja kuidas LIFE programmi abil edasi?

Veekogud ja kalad ootavad jätkuvalt abi, inimesed ootavad tegusid – väljakutseid on palju. Jõgedest rääkides on mastaap-seim probleemid, et Narva jõe kõige väärtuslikum kärestikuline lõik ja kosed on naaberriigi hüdroelektrijaama töös hoidmiseks veest ilma jäetud. Siin peab kindlasti sekkuma ning väsimatult tegustema. See võtab palju aega, aga õigesti asju ajades jõuab lõpuks kindlasti sihile. Otsustavas faasis võib LIFE toetust väga vaja minna.

LIFE toega projekt sobiks ilmselt ka palju kirgi kütva Ahja jõe Taevaskoja piirkonna probleemide lahendamiseks. Läbi aegade hoiu see ainulaadne looduse pärl, maaliliste kõrgete kallaste vahel voolav kärestikuline jõgi aupaklikult puutumata. Okupatsioonivõimu ajal ehitati sinna pais, millega uputati suur osa sellest rahvuslikust sümboliliselt veehoidla alla. Nüüd käib juba pikki aastaid vaidlus, kas oleks mõistlik pais sealt kõrvaldada ja jõe elu tagasi anda või säilitada nõukogude aja jäänuk. Võib ju proovida mõista neid, kellele praegune asjade seis on isiklikult majanduslikult kasulik või harjumispärane, aga jões ei ole kellegi eraomand, need kuuluvad tervele Eesti rahvale.

Analüüsid näitavad, et meie tegemised ja LIFE osa selles on päris hästi inimesteni jõudnud. Saame väga palju positiivset tagasisidet, veekogude ja kalade mured-rõõmud lähevad väga paljudele korda.

2023 LIFE taotlusvoor on avatud!

Taotlejaid nõustavad Keskkonnainvesteeringute Keskuses, Keskkonnaministeeriumis ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis töötavad LIFE kontaktisikud.

29. mail 2023 toimub veebipõhine infopäev LIFE programmi võimaluste tutvustamiseks.

Täpsem info: life.envir.ee

Artikli kirjutamist on rahastatud projektist „LIFE programmist teadlikkuse suurendamine ja projektitaotluste kvaliteedi parandamine 2“, mida rahastab Euroopa Liidu liikmesriikide keskkonnaprojektide kaasrahastamise programm LIFE“.